

Tot plegat s'acompanya d'elements cartogràfics, concretament dos acurats mapes del terme municipal, un de *La toponímia actual* i l'altre de *La toponímia antiga (segles X-XVIII)* i un plànol urbà de la vila de Maçanet de la Selva sota el títol *Els noms de les cases i dels elements urbans* que recull fins a un total de dos-cents topònims urbans, molts dels quals noms de casa.

Com a gran novetat en reculls integrals municipals, la publicació de Ribes s'acompanya d'un llapis de memòria en el qual s'hi pot trobar el document de treball en *word* i *pdf*, la georeferència dels noms de lloc aplegats, el procés de datació de les fitxes i les fonts de recollida de cadascun dels noms i unes quatre mil imatges (moltes realitzades per l'autor durant les seves sortides toponímiques acompanyat d'algun dels informants orals, però, d'altres, d'una notable antigor) que mostren interès toponímic per la forma, color, situació o d'altres característiques dels noms que s'hi apunten... A banda, també s'hi pot consultar d'altre material relacionat amb la recerca escrita i dels informants orals, és a dir, gairebé un seguiment de tota la tasca desenvolupada durant els gairebé deu anys de realització de l'obra, com demostra el fet que s'hi poden consultar totes les fitxes desenvolupades, tant les de caràcter toponímic com les antroponímiques.

En conclusió, ens trobem davant d'un dels reculls de toponímia i antroponímia municipals més exhaustius que s'han realitzat mai, per no dir el més extens, ja que les seves mil cinc-cents trenta-una pàgines agrupades en els dos volums, les seves aproximadament dotze mil entrades entre noms de lloc i de persona, acompanyades de la cartografia i el llapis de memòria, així ho evidencien.

Cal felicitar-ne els editors, atès que el número 13 de la col·lecció L'Estralla de la Societat d'Onomàstica —sens dubte, un referent quant a la publicació d'obres a l'entorn de l'onomàstica— esdevé un monumental model per als reculls d'aquesta tipologia, reculls integrals municipals. Obviament, també cal congratular-se amb l'autor, Enric Ribes i Marí, per l'amplitud de la feina desenvolupada, així com la seva exhaustivitat, rigorositat i professionalitat a l'hora de realitzar-lo. Sens dubte, una tasca molt significativa per a la pervivència dels noms de lloc, que, com s'ha deixat escrit, és una «part del patrimoni immaterial que ens identifica com a cultura particular i, al mateix temps, són un signe d'identitat col·lectiva. Per això és important estudiar-los, preservar-los i recollir-los en inventaris. I és especialment necessari en el cas de la toponímia, que es troba en perill d'extinció [...]» (Batlle / Bagur / Navarro ed. 2021: 13).

Sens dubte, els maçanetencs en particular, així com tots els estudiosos de la toponímia i l'antroponímia catalanes en general, poden sentir-se d'enhonorada, atès que, amb aquest excel·lent volum, la població selvatana i l'onomàstica catalana disposen d'un exemplar i formidable recull toponímic i antroponímic.

Fèlix BRUGUERA LIGERO
Societat d'Onomàstica

RIBES I MARÍ, Enric / TETTEH MORCILO, Irene (2023): *La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 411 p.

Per a Enric Ribes, el 2023 ha estat un any particularment prolífic, atès que ha estat autor, en col·laboració o en solitari, de cinc monografies onomàstiques. En solitari Enric Ribes ha publicat l'*Onomàstica de Maçanet de la Selva*; la segona edició, corregida i augmentada, de *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. En col·laboració amb Neus Marí, ha publicat *La toponímia de la costa de Sant Josep de sa Talaia I*; en col·laboració amb Vicent Ferrer, *La toponímia de Formentera*; i en col·laboració amb Irene Tetteh, *La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu*.

La davallada d'activitats agrícoles, ramaderes i pesqueres arreu del país aboca indefectiblement a la desaparició dels noms de lloc amb què els nostres pagesos, pastors i pescadors han denominat el territori. L'especulació urbanística de les costes de casa nostra, especialment les de les zones turístiques, ha convertit l'ecosistema costaner en un dels més fràgils del nostre territori. La modificació de la façana

litoral comporta la desaparició, no només de la seva fisonomia, sinó també dels noms de lloc que li són propis.

L'Institut d'Estudis Eivissencs (IEE), conscient de la necessitat de preservar el patrimoni lingüístic que representen els noms de lloc, s'ha proposat inventariar els topònims de tota la costa de l'illa d'Eivissa. A hores d'ara s'han publicat les monografies toponímiques de la costa del municipi d'Eivissa (2006, Enric Ribes), del de Santa Eulària des Riu (2023, Enric Ribes, Irene Tetteh), del de Sant Joan de Labritja (1993, Enric Ribes), del de Sant Antoni de Portmany (1995, 2023 —2a edició—, Enric Ribes) i el de la zona occidental del de Sant Josep de sa Talaia (2023, Neus Marí, Enric Ribes).

La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu és el resultat de la curiosa col·laboració entre Enric Ribes —director del projecte de recollida de topònims costaners eivissencs— i Irene Tetteh —lectora de català, actualment, a la universitat de Varsòvia—. Per tal de dur a terme aquest treball, Irene Tetteh va ser mereixedora d'una beca convocada l'any 2020 per l'IEE. Amb aquest inventari toponímic, ambdós autors expressen la voluntat i l'esperança que «es difonguin els topònims costaners del municipi de Santa Eulària des Riu, es recuperin els que són en perill de desaparició i se'n torni a fer un ús normal, oralment i per escrit» (p. 11).

Enric Ribes i Irene Tetteh presenten el material recollit en *La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu* en nou capítols: la introducció (que inclou els apartats de generalitats, metodologia, les fonts, presentació dels topònims i agraïments); els topònims de la costa de la parròquia de Jesús; els topònims de la costa de la parròquia de Santa Eulària des Riu; els topònims de la costa de la parròquia de Sant Carles de Peralta; els topònims de la costa de Tagomago; les conclusions (desglossades en diversos apartats: densitat toponímica, estrats lingüístics, classificació dels topònims i trets dialectals). Continuen els annexos, un amb la llista dels genèrics i un altre amb la dels topònims per ordre alfabètic. Completa el treball l'apartat de la bibliografia. Acompanyen l'edició quatre sobres que contenen vint-i-quatre fulls cartogràfics que corresponen a quaranta-sis ortofotografies de Google Earth de la costa amb indicació dels topònims recollits, distribuïdes de la manera següent:

- La costa de la parròquia de Jesús: 5 fulls cartogràfics, 10 imatges.
- La costa de la parròquia de Santa Eulària des Riu: 7 fulls cartogràfics, 13 imatges.
- La costa de la parròquia de Sant Carles de Peralta: 10 fulls cartogràfics, 20 imatges.
- La costa de Tagomago: 2 fulls cartogràfics, 3 imatges.

Com en tots els treballs toponímics, calia la delimitació del territori de l'àmbit geogràfic que havia de ser objecte d'estudi. Així doncs, en aquest inventari es recullen els noms de lloc de la costa de les parròquies de Jesús, de Santa Eulària des Riu, de Sant Carles de Peralta i també de l'illot de Tagomago; en total, 967 topònims repartits per 45,83 km. Ribes i Tetteh reconeixen que, si el treball de camp s'hagués dut a terme fa trenta anys, haurien pogut arrebregar molt més material d'uns informants que, malauradament, ja no hi són. Per a la recollida dels topònims, Ribes i Tetteh s'han servit tant de fonts orals —vint-i-set informants— com de fonts escrites i cartogràfiques —treballs de Cosme Aguiló, Joan Marí, Josep Marí, Isidor Marí, Marià Villangómez, el mateix Enric Ribes, el Mapa Topogràfic Balear—, entre d'altres.

Quant a la fixació gràfica dels topònims, els autors han seguit el triple criteri de tenir en compte la fonètica del topònim, la tradició gràfica antiga i l'etimologia. Cada article toponímic es presenta en negreta, seguit del codi de cada informant o de les fonts d'on s'ha recollit, entre parèntesis. Seguidament, apareix la transcripció fonètica entre claudàtors, segons els criteris de l'Alfabet Fonètic Internacional. També hi trobarem les coordenades geogràfiques que indiquen la ubicació exacta del topònim, quan ha estat possible; les coordenades (latitud i longitud) segueixen el Sistema Geodèsic Mundial (WSG84, en graus decimals). Tot seguit, amb punt i a part, es descriu l'indret al qual fa referència el topònim i, si s'escau, el comentari corresponent cultural, etnogràfic, etimològic, etc. I encara, si el topònim s'ha localitzat en algun document, apareix l'extracte documental que conté les citacions i referències bibliogràfiques on s'ha trobat documentat el nom.

A diferència de la pràctica general dels inventaris onomàstics, que presenten els articles per ordre alfabètic de la part específica, aquest treball sistematitza els topònims seguint l'ordre invers de les agulles del rellotge, segons es localitzin en cadascuna de les parròquies del municipi de Santa Eulària des Riu que confronten amb la mar, això és: la costa de la parròquia de Jesús, la de la parròquia de Santa Eulària des Riu, la de la parròquia de Sant Carles de Peralta, i també la de l'illot de Tagomago.

A la costa del municipi de Santa Eulària des Riu són escassos els topònims de procedència preromana, només se'n localitzen un parell: *Tagomago* —illot situat davant la costa de Sant Carles— i (*es torrent de*) *Morna* —nom que prové del d'una venda homònima— que representen dos dels topònims més antics de l'illa d'Eivissa. D'origen inequívocament mossàrab —d'un temps ençà s'ha convingut anomenar-lo *romanç andalusí* o *romandalusí*— és *Campanitx*, que, segons el mestre Coromines, procedeix del llatí *CAPPANNIS* 'a les cabanes'. La palatalització de /s/ final llatina i la conservació com a consonant sorda de la /p/ intervocàlica són dos components fonètics propis del romanç preislàmic que es parlà a Eivissa abans de la incorporació de l'illa a la Confederació Catalanoaragonesa.

Si escassos són els topònims d'origen preromà, també ho són els d'origen àrab: només se'n localitzen un parell a la costa inventariada en aquest treball. És el cas de (*es torrent d'*) *Arabí* —nom que prové del d'una venda homònima— i (*es canal de*) *Binissait* —nom que també prové del d'una altra venda homònima—.

La minsa presència de topònims anteriors a la colonització catalana de l'illa d'Eivissa, esdevinguda durant el segle XIII, evidencia el pes que tingué la llengua dels nous repobladors. Els autors d'aquest treball aprofiten l'avinentesa per expressar contundentment una prova que científicament ningú no pot obviar ni negar, a no ser que hi hagi molta mala voluntat i experimenti un patològic autoodi:

Aquest simple fet ja hauria de fer reflexionar als qui, visceralment, neguen la catalanitat de l'illa, tot renegant de la seua història i de les seues arrels, puix que acceptar-la no ha d'implacar la renúncia a d'altres influències no catalanes, autòctones, que també poden haver deixat alguna traça en la toponímia (p. 355).

La situació geogràfica d'Eivissa, ubicada en una àrea lateral de la catalanofonia, i històrica, incorporada a la llengua tardanament, possibilita que s'hi hagin mantingut topònims considerats arcaïsmes atès que aquestes formes han desaparegut d'altres parts del territori lingüístic català. És el cas de *cala Llonga* —llong 'llarg'—, *es racó de ses Estàcies* —*estaci* < *STATIO* 'lloc d'estada'—, *s'illot de s'Ora* —*ora* 'vora, vorera, caire, riba'—.

De l'especificitat del català eivissenc expressat en la toponímia de la zona estudiada en són mostres:

Argelest, *n'*: argilós; *Bogamarins*, *sa bassa des*: eriçó de mar; *Boldritges*, *es racó de ses*: baldritja; *Brul*, *es*: bruel; *Ca*, *es penyal des*: gos; *Ca Marí*, *sa cova des*: espècie de tauró; *Cires*, *es pou d'en*: cirera; *Galfí*, *sa punta des*: dofí; *Llibrell*, *es cap des*: gibrell, ribell; *Maioles*, *es racó de ses*: mallola; *Pada*, *cala*: cranc ermità; *Quintalar*, *es*: roquissar; *Redona*, *s'illa*: rodona; *Sequeris*, *es*: seca.

Els topònims recollits a la costa de la parròquia de Santa Eulària des Riu es poden classificar segons les tipologies següents:

– Topònims antroponímics: *es canal de na Mossona*, *sa punta de na Margalida*, *sa roca d'en Català*, *es torrent d'en Cosmi*.

– Topònims religiosos o llegendaris: *sa Talaia de Jesús*, *es puig de Missa*, *sa roca de sa Creu*, *es Frares*.

– Topònims històrics: *sa Descoberta*, *sa cova des Soldats*, *sa punta de sa Guaita*, *sa Barca Rompada*.

– Fitotopònims: *es racó des Safrà*, *sa font des Murtar*, *es caló de s'Alga*, *sa punta des Ullastres*.

– Zootopònims: *sa punta des Llavons, sa bassa des Bogamarins, sa cova des Pardals, es racó des Moltó.*

– Topònims metafòrics: *es Palleret, sa Greixonera, ses Eres Roges, sa Galera.*

– Topònims que indiquen qualitat: *es Niu Blau, sa penya Roja, s'arenal d'Or, cala Llonga.*

– Topònims relacionats amb la pesca i la navegació: *es caló des Llaüts, s'Avarador, es Fondejador, sa pedra des Tonaires.*

– Topònims topogràfics: *es cap de Xaloc, es pujol de Baix, sa platgeta de Darrere.*

En *La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu*, els autors han arribat a arregar més de 130 genèrics toponímics, els deu més abundants dels quals són *punta, cova, escull, platja, canal, ca* (casa), *cala, torrent, racó, puig, seca*. Ribes i Tetteh intercalen setanta-sis fotografies en color en el seu treball, també hi incorporen més de mitja dotzena de gràfics on classifiquen els topònims inventariats.

És convenient tornar a recordar la urgència de la recollida del patrimoni onomàstic de les nostres contrades, un patrimoni immaterial en perill d'extinció. Aquesta presa de consciència l'expressem abans de concloure aquesta ressenya, amb les mateixes paraules dels autors de *La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu*:

Aquest és un exemple més de com són d'urgents la recollida, l'estudi i la fixació de la nostra toponímia, per tal d'evitar-ne la desaparició però també la degeneració (p. 355).

El canvi de model econòmic de l'illa d'Eivissa ha provocat canvis dràstics en el model illenc. Una de les conseqüències n'ha estat la progressiva desaparició de la figura del pescador. Conseqüentment, noms que abans eren àmpliament reconeguts pels que recorrien la costa illenca i coneixien llocs i senyes, han deixat d'existir (p. 356).

De feina, n'hi ha molta encara per fer. Com deia l'evangelista Mateu, «la collita és molt abundant, però són pocs els segadors» (Mt 9, 37). Hi ha encara una part de la costa eivissenca que està per segar, la part meridional i l'oriental del municipi de Sant Josep de sa Talaia. Desitgem que la falç d'Enric Ribes i la dels seus col·laboradors estiguin ben esmolades i no els manqui força al braç per acabar de completar l'inventari toponímic de la cosa de la Pitiüsa gran.

Pere NAVARRO GÓMEZ
Universitat Rovira i Virgili
Societat d'Onomàstica

RODRÍGUEZ MONTEAVARO, Miguel (2023): *Estudiu llingüísticu nel centru-occidente asturianu (ELCOA). Pequeñu atlas dialectográficu*. Uviéu: Trabe, 820 pp.

El discursu públicu sobre la llengua n'Asturies vive na paradoxa permanente de focalizase casi n'esclusiva nuna cuestión (la so variación dialectal interna) que, sicasi, malapenes se trata de manera sistemática y actualizada nel ámbitu académicu. Entá más: de cullá de les claves puramente ideolóxicas del debate, l'apelación recurrente al tópicu ranciu de los *babes* como contraargumentu frente a les posiciones unitaristes y normativizadores nun dexa de tener un anclaxe reconocible nuna tradición filolóxica local qu'en bona parte del últimu sieglu malapenes procuró otu enfoque que'l de la descripción localista de fales aislaes, cuando non el puru inventariáu testimonial y dispersu de diferencialismos parroquiales.

Lo exitoso del marcu rescampa nel fechu de qu'inclusive'l surdimientu d'una puxante investigación enfotada en dar cuenta integral d'un espaciu llingüísticu asturianu unitariu y estructuráu poques veces foi acullá de presentar esa variación como un muestrariu más o menos aleatoriu d'afinadaes ti-